

אומר בפני שנים או בפני שלשה לפחות (מחלוקת אמוראים. והלכה: בפני שנים. קמו, א): 'פלוני גזלן הוא, שמחזיק בקרקעי בגולה, (או רק 'פלוני אוכל קרקעי בגולנות'. רא"ש), ולמחר אתבענו בדין'. (לפר"ח צריך לומר בדוקא 'למחר אתבענו בדין', ולר"י ורשב"ם – אינו בדוקא).

אמר לשומעים 'אל תאמרו לו' – נחלקו רב זביד ורב פפא אם מחאתו מחאה (כיון שלא מנעם מלומר לאחרים, ולבסוף תודע המחאה למחזיק) או לא. וכן נחלקו כאשר הם אמרו לו 'לא נאמר לו את מחאתך'.

ואם אמר 'אל תגלו שיחנו כלל וכלל' – לכל הדעות אין זו מחאה. ואם לא אמר להם אך הם אמרו לו 'לא נגלה שיחנו' – מחלוקת רב פפא ורב הונא ברדור"י, שאפשר שכיון שלא מוטל עליהם הדברים וגם אינם מפסידים מכך – לא ישגיהו, ולבסוף יגלו לאחרים. (להלכה, לעולם היא מחאה, מלבד כשאמר להם לא לגלות לשום אדם. רשב"ם, ר"י, רא"ש, טוש"ע קמו, ג).

גידל בר מניומי סבר שצריך למחות בכל שנה ושנה. ואמרו לו שאין צורך אלא פעם בשלש שנים, וכן אמר בר קפרא. וכן הסיק רבא להלכה. ר' יוחנן תמה בטעם הדבר שצריך לחזור ולמחות, (אך לא נחלק למעשה. רשב"ם).

טען המערער כעבור זמן, טענה הסותרת את טענתו הראשונה, כגון שאמר בתחילה 'גזולה' ואח"כ 'ממושכנת' – כאילו לא מחה, וכעבור ג"ש זכה הלה בקרקע. (לשיטת הרשב"ם בטלו שתי המחאות. ולהרא"ש, כל שטען שתי טענות סותרות בתוך ג' שנים הראשונות, אין חזקתו חזקה, שמחאה אחת לא בטלה. שיטת ר"י בן מגאש שבמקרה של חילוף טענות אין חזקתו חזקה אלא כעבור ט' שנים, שהחליף המערער ג' פעמים את טענתו).

דף מ

עה. מהם הכללים העולים מן הסוגיא לענין הצורך בנטילת רשות מבעל הדבר, לכתוב את מעשיו בשטר?

דברים שהם לזכותו ולטובתו – אין צריך ליטול ממנו רשות. כגון מחאה, מודעה (=מסירת הודעה על ביטול פעולה מסוימת שיעשה).

דברים שהם לחובתו – צריך ליטול רשות, כגון: הודאה לחיוב עצמי. (וניתן אף לכתוב בשטר שהוא צויה לכותבו, ואינו נראה כשקר, לפי שעצם המסירה בפניהם נחשבת כאילו אמר להם. תוס'. וע' נמו"י שבדוקא יכתבו בסגנון זה של שליחות, ולא כסיפור דברים. ויש שיטה המחלקת בזה בין מודעה למחאה – ע' קצה"ח רה, א).

דבר שהוא בגדר מעשה בית דין, שצריך להעשות בפני ג' – כותבין אותו ללא דעתו ורצונו, הגם שאינו לטובתו. (כן עולה מקושיית הגמרא 'האי קנין היכי דמי...?', כפרשב"ם).

גם דבר שנעשה בפני שנים, אם הוא עומד כרגיל להכתב, אפשר לכותבו ללא נטילת רשות מפורשת, שמן הסתם דעתו שיכתבו. (ולכך קנין בפני שנים ואצ"ל כתובו).

(על תוקף שטר כזה, שכתבוהו ללא דעת הצד המתחייב, נחלקו ראשונים האם הוא מהוה עדות גמורה, או אינו אלא תקנת חכמים מסוימת במחאה ומודעה, אבל מה"ת אין כאן עדות, דכתיב 'מפיהם' – ולא מפיה כתבם).

עו. מהם התנאים לכתוב שטר 'מודעה' לביטול גט, מתנה, מכר?

רבה ורב יוסף אמרו שאין כותבין מודעה אלא כאשר הצד השני סרבן בדין, אבל אם מציית, אין כותבין, שיכול לתובעו בדין. ואביי רבא חולקין וסוברים שכותבים מודעה על כולם, שפעמים אין ב"ד מזומן. (וכן הלכה).

במכר, (לדעת רבא. וע' להלן מח), אין כותבין מודעה אלא אם יודעים העדים שאנוס הוא במכירה זו באנוס גמור, כגון מעשה דפרדיסא שאנוסו למכור, ואם לא היה אומר שמוכן למכור – היה מפסיד כרמו. אבל אם לא הכירו העדים את אנוסו – אין כותבין שטר מודעה. וכל מודעה שלא נכתב בשטר 'אנן ידעינן ביה באנוסא דפלניא' – אינה מודעה.

ואולם בגט ובמתנה, אין העדים צריכים לדעת את אונסו, שבהם יש ללכת אחר גילוי דעתו של הנותן. (ואולם, כתב הרשב"ם, גם בהם אין מודעה אלא כאשר הוא אנוס, אבל בלא אונס, אנן סהדי שגמר בלבו בשעת מעשה לעשותו בדעת שלמה. וכמה ראשונים חולקים על שיטה זו. וכתבו אחרונים שאף לרשב"ם אין צורך באונס גמור, אלא אפילו ב'אונסא דנפשיה' מועילה המודעה – ע' נתיח"מ רה סק"ז וזכר יצחק ח"א סה"ב).
 (אם מבטל מודעותיו בתוך שטר המכר – בטלה המודעה. וכן אם העידו עדי המכר שביטל מודעותיו. אולם אם ביטל מראש את ביטולי המודעות – המכר בטל. ואם חזר וביטל כל הביטולים שעשה בתחילה – יש אומרים שמועיל ויש חולקין. (ואם כתוב בשטר הקנין שפוסל את כל העדים שמסר מודעה בפניהם – מועיל. סמ"ע).
 ובמתנה, אם ידוע אונסו, אע"פ שביטל את המודעה – אינה מתנה. עפ"י פוסקים רה, יא רמב"ב).

עז. מה תוקפה של 'מתנה טמירה', והאם היא יכולה לשמש כ'מודעה' לבטל את המתנות שנעשו לאחריה?

'מתנתא טמירתא' – אין גובין בה. ושתי לשונות בגמרא היכי דמי מתנה זו, או כשאמר לעדים לכתוב השטר בהתבא, או אפילו רק כאשר לא אמר להם לכתוב בגלוי אלא בסתמא. ונחלקו רבינא ורב אשי אם חוששין ללשון השניה, שאף בסתמא אין לגבות בשטר זה, כיון שלא צוה לפרסם מתנתו בשווקים, שכך נהגו לכתוב בשטרות המתנה.

(ואם כי להלכה חוששין אף בסתמא, (ונחלקו הראשונים אם מועילה תפיסתו של מקבל המתנה, כיון שאינו אלא ספק), כתבו הפוסקים (עתוס', רא"ש, טושו"ע רמב"ה) שעכשיו אין חוששין ל'סתמא' בדיעבד, משום שנוהגים לכתוב כן בכל השטרות 'מתנה זו כתובה בשוקא וחתמוה בברא', הלכך כשמצוה לכתוב שטר-מתנה בסתם, דעתו שייכתבו כמנהג הסופרים. ומ"מ לכתחילה טוב לפרש).

מי שכתב מתנה מסותרת ולאחריה מתנה גלויה, אין המתנה הראשונה (שלא חלה) מהווה ביטול לשניה, והשניה קיימת. ואולם אם היו דברים ניכרים שאין דעתו ליתן מתנה זו, וכאנוס הוא בעשייתו – בטלה (גם) המתנה השניה.

דף מא

עח. המוחזק בנכס, ובא מרא-קמא ואמר 'מה אתה עושה בתוך שלי', וענה לו הלה:

א. – 'שלא אמר לי אדם דבר מעולם'.

ב. – 'מפלוגי קניתיה / ירשתיה, שקנה ממך'.

ג. – בתחילה אמר 'לא אמר לי אדם דבר מעולם', ואחר כך חזר ואמר 'קניתיה ממך'.

א. אין חזקתו חזקה. ואף אין בית דין פותחין לו פתח שמא היה לך שטר-קנין ואבד. (ואולם, אם אין לזה עדים שהיה בעלים פעם, אין יכול להוציא את המחזיק – רמב"ם, מרדכי).

ב. אם יש עמו עדים שהיתה שייכת למוכר / למוריש, (או שיש לו שטר שקנה ממנו. ר"ד ומהרי"ט. ויש חולקין – קצוה"ח עפ"י רשב"ם), או אף די בעדות שדר בו המוכר / המוריש יום אחד – מועילה חזקתו, הגם שאינו בטוח בקנייתו של המוכר / המוריש ממרא-קמא, לפי שב"ד טוענים ללוקח וליוורש.

ולרבא, לא די בעדות שראוהו נמצא בקרקע, אלא בדירה, שעשוי אדם לסייר בקרקע ולא לקנותה. (וכן הלכה – קמו"י. ולאביי די בעדות שנראה בה).

ואם טען שידוע בודאות שקנה ממך, כגון שקנאה בפני – הרי זו טענה, ומועילה חזקתו.

ג. הרי זו חזקה, שאין זה בכלל 'טוען וחוזר וטוען' (רשב"ם), אלא אם כן יצא כבר מב"ד וחזר וטען טענתו השניה (תורי"ד). ויש חולקין שא"א לו לשוב ולטעון 'קניתיה'. רבנו יצחק. מובא בתורי"ד).